

Μέγεθος καὶ ἡλικία

ΤΩΝ ΓΗΡΑΙΟΤΕΡΩΝ ΔΕΝΔΡΩΝ

(Συνέχ. καὶ τέλος· ἴδε προηγ. φύλλον).

Εἰς τὰς Καρυὰς τῆς Ἀρκαδίας ὀκτακῶσια ἔτη μετὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον ἐδείκνυον γηραιὰν πλάτανον καλουμένην Μενέλαον· διότι πατροπαράδοτος διεσώζετο ἡ ἰδέα ὅτι τὸ δένδρον ἐκεῖνο ἐφυτεύθη ἐκεῖ παρὰ τοῦ ἰδίου Μενελάου, προτοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας· ἐπίσης ἀπέδιδόν εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα, πολλοὺς αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, μεγάλην τιμὰ πλάτανον ἐν Δελφοῖς εὕρισκομένην, ἣν ἐφρόνουν κατὰ παράδοσιν, ὅτι ἐφυτεύσεν ὁ ἄναξ οὗτος τῶν Ἀχαιῶν ἰδίαις χερσίν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶνε βεβαίως μῦθοι· ἀλλ' ὅτι καθιστᾷ πιθανὰς τὰς τοιαύτης φύσεως διηγήσεις εἶνε, ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι ὑπάρχουσι πλάτανοι περιώνυμοι διὰ τε τὸ γῆρας, τὴν ὑγείαν καὶ τὸ ἔκτακτον μέγεθος αὐτῶν. Πασίγνωστος εἶνε ἡ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βουγιουκδερέ τῆς Κωνσταντινουπόλεως γηραιὰ πλάτανος, ἣτις ὑφῶται ὑπὲρ τὰ τριάκοντα μέτρα καὶ ἔχει περιφέρειαν κορμοῦ πεντήκοντα ποδῶν, καλύπτει δὲ ἡ σκιὰ τῆς ἑκατὸν ἐξήκοντα μέτρων ἐπιφανείαν ἐδάφους.

Ἐν Ἑλλάδι τρεῖς ὑπάρχουσιν ἀξιωμαθήμενοι πλάτανοι, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία δυστυχῶς ἐξηράνθη, ἡ δευτέρα ζῆ εἰσέτι, ἀλλ' εἰς κακὴν κατάστασιν, ἡ δὲ τρίτη ἀκμάζει. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται εἶνε πασίγνωστοι ἐν Πελοποννήσῳ.

Καὶ ἡ μὲν ζῶσα καλεῖται πλάτανος τῆς Κλαπατζούνας· κεῖται πλησίον τοῦ Αἰγίου, ἐντὸς κοιλάδος βαθείας καὶ ὑγρᾶς, σχηματιζομένης ὑπὸ τὰς τελευταίας διακλαδώσεις τῆς σειρᾶς τῶν Ἀρακίων ὀρέων. Εἶνε δὲ δένδρον μέγιστον, θάλλον καὶ ὑγιέστατον, ἔχον παμμεγέθη κορμόν, οὔτινος ἡ εὐρεία κοιλότης μετεποιήθη εἰς ἀρκούντως εὐρὺν εὐκτῆριον οἶκον. Καὶ τὸ δένδρον καὶ ἡ κοιλὰς ἐν ἣ κεῖται καὶ τὰ περίξ ὄρη εἶνε ῥωμαντικώτατα· καὶ ἂν χεῖρ κακούργου ἢ καταιγίς δὲν κατασπρέψῃ τὸ δένδρον τοῦτο, οὐδεὶς θέλει θέσει χεῖρα βέβηλον ἐπ' αὐτοῦ, καὶ θέλει ζῆσει ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, διότι ὁ ἐν τῷ στελέχει του ναῖσκος ἐπιβάλλει σέβας εἰς παντός βανδάλου ὑλοτόμου τὸν πέλεκυν.

Ἡ δὲ πάσχουσα πλάτανος εὕρισκεται ἐν Αἰγίῳ, παρὰ τὴν παραλίαν ὅπου κείνται αἱ ἀποθῆκαι καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ ὕδατος. Ἦκμαζε δὲ αὕτη ἀκόμη κατὰ τὸ 1843 καὶ ἐξέτεινε τοὺς γιγαντιαίους αὐτῆς βραχίονας ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἡ πλάτανος αὕτη ἔχει κορμόν παχύτατον, οὔτινος ἡ διάμετρος εἶνε μεγαλειτέρα τῶν τριῶν μέτρων. Ἐχει δὲ περίμετρον ἀνάλογον, καὶ ἔσωθεν κοίλω-

μα εὐρὺ, ὅπερ εἶνε ἀνοικτὸν μόνον ἐκ τῶν ἄνω, μεταξὺ τῆς πρώτης διακλαδώσεως τοῦ κορμοῦ τῆς. Διηγούνται ὅτι ὁ στρατηγὸς Ἀνδρέας Λόντος ἐφυλάκιζε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τῆς πλατάνου ταύτης τοὺς ἀτακτοῦντας ἢ ἀπειθοῦντας στρατιώτας του. Τὸ γηραιὸν τοῦτο δένδρον δυστυχῶς σήμερον πάσχει, καὶ πάσχει ἐπικινδύνως. Ἡ ἡλικία τῆς πλατάνου ταύτης ὑπολογίζεται κατὰ προσέγγισιν μέχρις ἑξακοσίων ἐτῶν.

Ἡ δὲ πλάτανος τῆς Ναυπλίας ἔκειτο ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας τῆς πόλεως ταύτης κατὰ μέτωπον τοῦ μεγάλου Ἑνετικοῦ στρατώνος, καὶ ὠράιζε τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἶχε περὶ τοῦ κορμοῦ αὐτῆς κυκλικὴν κρηπίδα, καὶ ἐχρησίμευεν ὡς τόπος συνεντεύξεως καὶ ἀναπαύσεως πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν. Ὑπ' αὐτὴν πολλὰκις ἐσκέφθησαν καὶ κυβερνῶντες καὶ κυβερνῶμενοι, ὑπ' αὐτὴν ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἔδιδε τῆς ἀγάπης τὸ φίλημα εἰς προύχοντας καὶ λαόν, καὶ παρὰ τῷ γηραιῷ κορμῷ ταύτης ἰστάμενος ὁ ἀπότομος, ἀλλ' ἠδυσπῆς καὶ φιλόπατρις διδάσκαλος Γεννάδιος ἐξεφώνησε τὸν περὶ συνεισφορᾶς Λόγον του, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου πάντες πτωχοὶ τε καὶ πλούσιοι ἐκένωσαν τὰ βαλάντια αὐτῶν. Ἡ πλάτανος αὕτη ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1860, εἶτα ἐξηράνθη.

Πολλὰ δένδρα ἐκ τῆς τάξεως τῶν *δαφρομόρφων* λαμβάνουσι μεγάλας διαστάσεις καὶ ζῶσιν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου Μαδέρας ὑπάρχει δένδρον ἀναγόμενον εἰς τὴν τάξιν ταύτην, οὔτινος ὁ κορμὸς ἔχει περίμετρον μὲν 12—13 μέτρων καὶ 27—37 ὕψος. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ δένδρου τούτου κατὰ τὸ 1419 ἔτος, ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων· τί ἄρα γε θὰ εἶνε σήμερον;

Οἱ κέδροι τοῦ Λιβανίου, περὶ ὧν λαλεῖ ὁ προφητᾶναξ καὶ συμπάσκουσιν οἱ ἀναβάντες τὸν Λίβανον περιηγηταί, ἀποκτῶσιν ἀνάπτυξιν πελώριον καὶ διακρίνονται μεταξὺ τῶν ῥωμαλέων κωνοφόρων δένδρων. Ἐν τῷ *λαβυρίθῳ* τοῦ βοτανικοῦ κήπου τῶν Παρισίων ὑπάρχει κέδρος, ὅστις θὰ ἦτο ὁ βασιλεὺς τῶν δένδρων ἐν ἐκείνῳ τῷ ἀξιοθαυμάστῳ καὶ πλουσιωτάτῳ κήπῳ, ἔαν κεραυνὸς δὲν ἀπέκοπτε τὴν κορυφὴν του, δι' ἧς καὶ μόνον, ὡς εἶνε γνωστὸν, τὰ κωνοφόρα ἀποκτῶσι συνήθως τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτῶν ἀνάστημα.

Τὸ δὲ γένος τῶν ἐλατῶν εἰς τε τὰ ὄρη τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς παρέχει παραδείγματα ἐκτάκτου ἀναπτύξεως· ἀλλὰ τὰς ἐλάτας ὑπερβαίνουσιν αἱ κυπάρισσοι, ἐξ ὧν ἔχομεν θαυμαστὸν ὑπόδειγμα ἐν Ἑλλάδι τὴν κολοσσιαίαν κυπάρισσον τῆς Σπάρτης, τῆς ὁποίας πρότινων ἐτῶν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔκαίετο ὁ πελώριος

κορμός, ἀλλ' ἦτις ἐν τούτοις ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸ καταστρεπτικὸν στοιχεῖον καὶ νὰ ἀναλάβῃ κατόπιν.

Ἄλλ' ὅτι κατέπληξε πρὸ τινων χρόνων τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον εἶνε ἡ *γιγάντειος Οὐελλιγκτωρία*, δένδρον ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου πεοιγητοῦ καὶ φυσιοδίφου Λὸβ ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς Siera Nevada εἰς ὕψος 5,000 ποδῶν περίπου ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Τὰ κολοσσαῖα ταύτης δένδρα ζῶσι καθ' ἑμάδας ἀνά δύο, τρία ἢ καὶ πλείονα ἐν γῆ γονιμῶ, ποτιζομένη ὑπὸ βουακίων. Τὸ μέγεθος αὐτῶν εἶνε τεράστιον, διότι ἔχουσι κορμὸν βαίνοντα εἰς ὕψος διακοσίων τεσσαράκοντα μέχρι τετρακοσίων πενήκοντα ποδῶν! Ἡ διάμετρος τοῦ κορμοῦ τούτου εἶνε τεσσάρων μέχρι δέκα μέτρων καὶ ἡ ἡλικία αὐτῶν 3,000 μέχρι 4,000 ἐτῶν. Ἐν τῶν δένδρων τούτων, μετακομισθὲν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Συνδευχάμ, διεγείρει τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτομένων τὰς ἐν τῷ παλατίῳ τούτῳ ὑπαρχούσας συλλογὰς. Ἀποσπασθεὶς ἐκ τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ κορμοῦ τοῦ ὁ φλοιός, εὐρέθη ἔχων πᾶχος 12 μέχρι 50 δακτύλων, ἐσημάτισεν αἰθουσαν εὐρυτάτην, ἣτις ἐστρώθη διὰ ταπήτων, ἐκοσμήθη δι' ἐπίπλων, διὰ κλειδοκυμβάλου καὶ διὰ τεσσαράκοντα καθισμάτων, ἐντὸς δ' αὐτῆς εἰσῆλθον ἀνέτως ἡμέραν τινὰ ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα παιδιά διαφόρου ἡλικίας. Αἱ διακλαδώσεις τοῦ δένδρου τούτου εἶνε ὀριζόντιοι, οἱ δὲ καρποὶ του (κῶνοι), δυσανάλογοι πρὸς τὸ τεράστιον αὐτοῦ μέγεθος, ὁμοιάζουσι μεγάλως πρὸς τοὺς κώνους τῆς πεύκης, καὶ ἔχουσι μῆκος δύο καὶ ἡμίσεος δακτύλων μόνον. Οἱ ἀνακαλύψαντες τὸν ἐλέφαντα τοῦτον τοῦ φυτικῆ βασιλείου Ἀγγλοὶ ὠνόμασαν αὐτὸν *Οὐελλιγκτωριαν* εἰς τιμὴν τοῦ Οὐελλιγκτῶνος, οἱ δὲ Ἀμερικανοὶ ἐκ ζηλοτυπίας τὸ μετωνόμασαν *Οὐασιγκτωριαν*.

Ἐφάμιλλον τοῦ προηγουμένου δένδρου εἶνε ἡ *Ἀδανσορία* ἢ *δακτυλωτή*. Τὸ περίφημον τοῦτο δένδρον πατρίδα ἔχει τὰς ὑπὸ τὸν τροπικὸν χώρας τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου καλεῖται Baobab, βραδύτερον δὲ εὐρέθη εἰς τὸ Σουδάν, τὸ Δαρφούρ καὶ τὴν Ἀβυσσινίαν· μετεφυτεύθη δὲ κατόπιν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν, καὶ τάσσεται διὰ τὸν ὄγκον τοῦ κορμοῦ τοῦ μεταξὺ τῶν θαυμασίων τῆς φύσεως. Καὶ ὁ μὲν κορμὸς τοῦ μόλις ἔχει ὕψος ὑπερβαῖνον τὰ 4 ἢ 5 μέτρα, ἀλλὰ τὸ πᾶχος αὐτοῦ εἶνε τεράστιον. Ἀπὸ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ κορμοῦ τούτου φύονται παχύταται διακλαδώσεις, μακρὰι περὶ τὰ 16—20 μέτρα, ὧν αἱ κορυφαὶ βαθμηδὸν κυρτοῦμεναι πρὸς τὴν περιφέρειαν κάμπτονται καὶ φθάνουσι πρὸς τὴν γῆν δίδουσαι εἰς τὴν κόμην του σχῆμα μεγάλου ἡμισφαιρίου, οὐτινος ἡ περίμετρος ὑπερβαίνει τὰ ἑκατὸν μέτρα. Ὁ Ἀδανσῶν συμπεραίνει ὅτι τοῦ

γρηαιῶ Baobab ἡ ἡλικία φθάνει τὰς 6,000 ἐτῶν!

Τὰ φύλλα τῆς Ἀδανσονίας εἶνε δακτυλωτά, ἔχουσι δὲ, ὡς καὶ ὁ φλοιὸς τοῦ δένδρου, μαλακτικὴν ἐνέργειαν. Οἱ μαῦροι κάτοικοι τοῦ τόπου κάμνουσι καθημερινὴν χρῆσιν τῶν ξηρῶν φύλλων τῆς Ἀδανσονίας ἀναμιγνύοντες αὐτὰ μετὰ τῶν φαγητῶν των, διότι τὰ θεωροῦσι δροσιστικὰ εἰς τὸ θερμότατον ἐκεῖνο κλίμα. Καὶ τῶν κορμῶν δὲ τοῦ δένδρου τούτου ποιοῦσιν ἰδίαν τινὰ καὶ παράδοξον χρῆσιν, καταθέτοντες ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων τοῦ γιγαντιαίου στελέχους του τοὺς νεκροὺς τῶν βεβήλων, οὓς κρίνουσιν ἀναξίους ταφῆς. Τοιοῦτοι δὲ εἰς τὴν χώραν ἐκείνην θεωροῦνται οἱ μουσικοὶ καὶ οἱ ποιηταί· τοῦτο δὲ διότι πιστεύεται ὅτι ἐὰν ἔθαιπον ἐντὸς τῆς γῆς τὰ σώματα τῶν τοιούτων ἀποτροπαίων μάγων, ἤθελον ἐπισύρει τὴν κατάραν τοῦ οὐρανοῦ. Τοιαῦτα εἶνε αἱ προλήψεις τοῦ λαοῦ ἐκείνου.

Μεταξὺ τῶν γιγάντων τοῦ φυτικῆ βασιλείου πρέπει νὰ συγκαταλέξωμεν καὶ τὴν *Δράκαιναν* τοῦ Ὀροτάβα, τὴν ζῶσαν ἐπὶ τῆς νήσου Τενερίφας. Τὸ ἀξιοθαύμαστον τοῦτο δένδρον ἔχει ὕψος 72 ποδῶν, τὴν δὲ περιφέρειαν τοῦ κορμοῦ του μόλις δέκα ἄνδρες, ὀριζοντικῶς τείνοντες τὰς χεῖρας, ἀρκουσι νὰ τὴν ἐναγκαλισθῶσιν. Ἐκ τοῦ μεγέθους τούτου μετὰ πολλῆς πιθανότητος εἰκάζεται ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν. Ἴδου τί περὶ αὐτοῦ ἀναφέρει εἰς τὰς εἰκόνας τῆς φύσεως ὁ Ἀλέξανδρος Οὐμβόλδος, ὅτε κατὰ τὸ 1799 ἔτος ἐπεσκέφθη τὴν Τενερίφαν. «Τὸ γιγαντιαῖον τοῦτο δένδρον εὐρίσκεται σήμερον ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Φράγκη, ἐν τῷ πολιχνίῳ τοῦ Ὀροτάβα, τῷ ἄλλοτε καλουμένῳ Ταρόφ, ὅπερ εἶνε μία τῶν θελκτικωτέρων τοποθεσιῶν τοῦ καλλιεργούμενου κόσμου. Ὅτε κατὰ τὸ 1799 ἀνεργιχθήμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Τενερίφης, εὐρομεν ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο εἶχε παρὰ τὴν βᾶσιν του τεσσαράκοντα πέντε ποδῶν περίμετρον, δέκα δὲ πόδας ἄνωθεν τῆς βᾶσεως εἶχε δώδεκα ποδῶν διάμετρον, ἢ τριάκοντα ἕξ ποδῶν περίμετρον». Καὶ τοιαύτας μὲν διαστάσεις εἶχε τότε ἡ Δράκαινα αὕτη ἄς φαντασθῆ ὁ ἀναγνώστης ποῖαν ἔλαβε γιγαντώδη αὐξήσιν μετὰ παρέλευσιν ὀγδοήκοντα πέντε ἐτῶν. Ὁ Οὐμβόλδος προσθέτει καὶ τὰ ἐπόμενα·

«Ἐσέβοντο τὴν Δράκαιναν ταύτην οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐκείνης, ὅπως οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς ἀρχαίας Ἐφέσου τὴν ἱερὰν πετέαν. Ἡ Δράκαινα αὕτη κατὰ τὸ 1402, ἦτοι πρὸ 4 αἰῶνων, εἶχε τὴν αὐτὴν σχεδὸν κοιλότητα ἐν τῷ κορμῷ της καὶ τὴν αὐτὴν σχεδὸν διάμετρον, πλουσίως δὲ ἀνθεὶ καὶ καρποφορεῖ μέχρι τοῦδε.» Ὁ μέγας φυσιοδίφης προσθέτει καὶ ταῦτα· «Ἐἶνε ἐπὶ τέλους ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς Δρακαινης, καταγόμενον ἐκ τῶν Ἰνδιῶν, ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὰς Καναρίους νήσους,

εἰς τὴν Μαδέραν καὶ εἰς τὸ Πόρτο Σάντο πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων δὲν ἦσαν μεμονωμένοι, ἀλλ' εἶχον σχέσεις μετὰ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ».

Τοιαῦτα εἶνε τὰ γνωστότατα καὶ μακροβιότατα γιγαντιαία δένδρα. Τί λοιπὸν εἶνε ὁ βίος τῶν γηραιότερων ἀνθρώπων ἀπέναντι ἐνὸς τούτων ; . . .

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΦΡΕΝΟΚΟΜΕΙΟΝ

(ΕΚ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ)

Τὰ φρενοκομεία τὰ ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος ἰδρυθέντα ἦσαν τόσῳ ἄθλια καὶ ἔλεινα, ὥστε ἡδύνατό τις ἐπὶ τῆς αὐλείου θύρας τοιοῦτου ἀσύλου νὰ ἐπιγράψῃ τὴν δάντειον ἐπιγραφὴν

«Οἱ εἰσερχόμενοι ἀποθέσθε πᾶσαν ἐλπίδα».

Μέχρι τοῦ ἔτους 1855 ἐσώζετο ἔτι ἐν Βιέννῃ ὁ παλαιὸς «Πύργος τῶν τρελλῶν» καλούμενος, ὅστις τότε διωρθώθη ὀλίγον καὶ ἐκαλλωπίσθη, ὡπως καταστήσῃ ὅσῳ δυνατὸν εὐαρεστοτέραν τὴν αὐτοῦ διατριβὴν τῶν φρενοβλαβῶν. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ «Πύργος τῶν τρελλῶν» ἦτο ἀπαίσιον, ὡπως καὶ τὸ ὀγκῶδες οἰκοδόμημα, τὸ ὅμοιον πρὸς δεσμωτήριον μὲ τοὺς σκοτεινοὺς αὐτοῦ θαλάμους.

Σήμερον οὐδαμῶ πλεον εὐρίσκονται τοιαῦτα φρούρια διὰ τοὺς δυστυχεῖς φρενοπλήκτους, ἔχοντα ὑψηλὰ κυκλικὰ τεῖχη, ἐπάλλξεις καὶ θυρίδας σκοπευτικὰς, ἀλλ' ἐν μέσῳ τερπνῶν κήπων, λειμῶνων καὶ πυκνῶν δενδροστοιχιῶν βλέπει τις διὰ τῶν λοχυμῶν καὶ τῶν δένδρων ὑψόμενον καθάριον καὶ εὐπρεπὲς οἰκοδόμημα, ἔχον παράθυρα ὑψηλά, δι' ὧν εἰσέρχεται ἔνδον ἄφθονον φῶς.

Τὰ φρενοκομεία τῆς σήμερον εἶνε νοσοκομεία πρώτης τάξεως, ὠραῖα, εὐρύχωρα καὶ πρακτικά, ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος, ἐν ᾧ ζῶμεν, καὶ ὅσον ἐπιτρέπουσι τὰ οικονομικὰ τῆς χώρας, ἐν ᾧ τοιαῦτα ἀγαθοεργὰ καταστήματα ὑπάρχουσι.

Πλέγμα κήπων καὶ αὐλῶν, κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων, περιβάλλει τὸ ὅλον οἰκοδόμημα, μεθ' οὗ συνδέονται. Ἀπανταχοῦ εἶνε διακεχυμένη εὐθυμὸς σφύζουσα ζωὴ. Ἐδῶ μὲν βλέπει τις ἀνθρώπους ἀσχολουμένους εἰς τὴν λαχανοκομίαν, ἐκεῖ εἰς τὴν ἀνοθοκομίαν, περαιτέρω ἄλλους σχίζοντας ξύλα ἢ προνιζοντας. Ἀπὸ τίνος αἰθούσης ἀκούονται μελωδικοὶ ἤχοι ὀργανικῆς μουσικῆς, ἐκ φυλλώματος σκιαδὸς τερπνῆς ἡχοῦσιν ἤχοι τσίτερ, ἀπὸ διπλοῦ δὲ τίνος παραθύρου ἐξέρχονται κρότοι σφαιρῶν τοῦ σφαιριστηρίου. Τῆδε κάκεισε περιφέρονται κύριοι, εἰς οὓς φαίνεται ἀρέσκουσι

τὰ μάλιστα τὰ σιγὰρα τῆς Χαβάνας, διότι πυκνὸς λευκοκύανος καπνὸς ἐξέρχεται τοῦ στόματός των.

Ἐὰν εἰσέλθῃ ἀδαῆς τις εἰς τοιοῦτον κατάστημα, δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ τὸν ἱατρὸν ἀπὸ τοῦ ἀσθενοῦς, τὸν νοσοκόμον ἀπὸ τοῦ νοσηλευμένου, πολλάκις δὲ συνέβη ξένοι, ἐπισκεφθέντες τοιαῦτα ἰδρύματα, νὰ συνομιλῶσιν ἐπὶ ὥρας ὅλας μετ' ἀνιάτων ὅλας ἀσθενῶν, χωρὶς οὔτε νὰ ὑποθέσωσι κἄν ὅτι ἔχουσι πρὸ αὐτῶν πάσχοντας τὰς φρένας. Ὁ ξένος γίνεται φιλοφρονέστατα δεκτὸς ὑπὸ τῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐθυμίας ζωῆς ἐκείνης κοινωνίας. Οὐδεὶς δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὅπισθεν τῆς διηνηκῆς κεκλεισμένης ἐκείνης αὐλείου θύρας ἐγκλείονται φρικταὶ μυθιστορίαι, ἢ ἔκτακτόν τι καὶ ἀσύνηθες. Τὰ πάντα ἐνταῦθα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ μεγάλα ἐκεῖνα παιδευτήρια, τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὰς τέχνας, τὴν ἐπιστήμην, ἢ εἰς ἄλλους σκοποὺς. Μόνον ἡ τάξις εἶνε κατὰ τι διάφορος.

Οἱ τεταραγμένοι τὰς φρένας, περὶ ὧν τοσοῦτον καταβάλλεται, ὡς εἶδομεν, διαφέρουν, δὲν πάσχουσι κυρίως ἢ μόνον τὸν ἐγκέφαλον. Ἐπομένως καὶ τὸ φρενοκομεῖον δὲν εἶνε παρὰ νοσοκομεῖον τῶν ἀσθενῶν τούτων, ἄσυλον τῶν φρενοβλαβῶν κατὰ τὴν σημασίαν τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἡ φρενοβλαβία δὲν εἶνε ἐλάττωμα, δὲν εἶνε ἀμάρτημα, οὔτε αἰσχος, εἶνε νόσος ὅπως καὶ αἱ λοιπαί, ἐκλέγουσα τὰ θύματά της μεταξὺ δικαίων καὶ ἀδίκων. Πολλάκις ἐπέρχεται καὶ ἄνευ ἀφορμῆς, δύναται μάλιστα νὰ ἔχῃ καὶ λίαν ἀξίειπαινον τὴν ἀρχὴν της, ὅταν π. χ. εἶνε συνέπεια ἐκτάκτων καὶ ὑπερανθρώπων πνευματικῶν καὶ σωματικῶν κόπων. Εἶνε δὲ τόσῳ ἀξία μομφῆς νόσος τις τῆς ψυχῆς, ὅσῳ καὶ νόσος τις τῶν πνευμόνων.

Ὁ θέλων νὰ ἐπισκεφθῇ τοιοῦτον κατάστημα ὅπως γνωρίσῃ τὰ ἐν αὐτῷ τελούμενα, εἰσέρχεται συνήθως ὀλίγον πεφοβισμένος διὰ τοῦ φλοιοῦ τῆς θύρας, ἐλπίζει δὲ νὰ ἴδῃ ἐν αὐτῷ ἄγνωστόν τι καὶ μυστηριώδες. Μετὰ μίαν ὅμως ἢ δύο ὥρας καταλείπει τὸ κατάστημα λίαν ἡπατημένος.

«Δὲν εἶδον τίποτε», ἀποκρίνεται εἰς τοὺς ἐξωθεν ἐρωτῶντας περιέργους, «τίποτε, ἢ εὐαριθμοὺς αἰθούσας, αἰθουσαν μουσικῆς, ἐκκλησίαν, ἐργαστήρια, θέατρον καὶ αἰθουσαν χοροῦ, κενὰ ὠραῖα δωμάτια, ὅμοια πρὸς τὰ καλοῦ ξενοδοχείου· πλὴν τούτου μὲ ἀπήνητησαν κύριοί τινες ἡσυχιοί, μόνον ἢ κατὰ ζεῦγην, καθ' ὁμίλους βαδίζοντες, καὶ ἡσυχῶς φλυαρῶντες· εἰς αἰθουσάν τινα ἦσαν ξυλουργοί, εἰς ἄλλην βιβλιοδέται ἀπησχολημένοι εἰς τὸ ἔργον των, ζωγράφος δὲ τις ἐχρωμάτιζε διὰ κοσμημάτων τὸν διάδρομον. Εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ εὐρύχωρον μαγειρεῖον εἶδον μίαν περίπου δωδεκάδα μαγειρισσῶν, εἰς δὲ τὸν κήπον περιεπάτου κύρια, πλέκουσαι περικνημίδας ἢ ἀναγινώ-